

'Een paradijs', 'een sanatorium' – die begrippen zijn toch maar van betrekkelijke waarde. Velen die in Haaren opgesloten zaten, wisten dat hun leven op het spel stond. Bovendien was het regime er gericht op het strikt geïsoleerd houden der gevangenen, vooral van de gevangenen van het *Englandspiel*. Dat lukte de Duitsers maar ten dele. De vier in Haaren achtergebleven gijzelaars alsmede ir. Philips wisten talloze berichten de gevangenis uit te smokkelen. Vooral dr. Steijns, een vrouwenarts uit Utrecht, waagde op dat gebied heel veel. Hij mocht regelmatig bezoeken brengen aan het ziekenhuis in Den Bosch en wist steeds een hoeveelheid clandestiene briefjes, die hij tersluiks van door hem behandelde gevangenen ontvangen had (hun vertelde hij ook hoe zij ziekten konden simuleren) of die door ganglopers, gevangenen dus, naar de ziekenzaal gesmokkeld waren, door de controle heen te krijgen – ook de echtgenote van ir. Philips, die af en toe verlof kreeg, haar man te bezoeken, nam enkele keren zulk een zending mee. Steijns liep evenwel medio augustus '43 tegen de lamp; hij werd prompt naar het concentratiekamp Vught geslept, daar in de bunker ernstig mishandeld (de 'SD' wilde weten wie hem geholpen hadden) – 'toen wist ik niet hoe ik', zo schreef hij later, 'ondanks alles de kracht heb gekregen, mijn vrienden niet te verraden.'¹

Wij noemden de agenten van het *Englandspiel*. Twee hunner wisten eind augustus '43, drie eind november uit Haaren te ontsnappen. Wij komen er in ons volgende deel op terug. Hier willen wij volstaan met op te merken dat nadien alle agenten van het *Englandspiel* naar de gevangenis te Assen overgebracht werden en dat Haaren ook voor andere arrestanten minder intensief gebruikt werd: zoals uit Tabel VII bleek, bevonden er zich op 13 augustus '44 nog maar honderdnegentig gevangenen; dat cijfer sluit het communistische gevangenen-hulppersoneel (enkele tientallen) in.

De meeste 'SD'-gevangenissen waren, zoals uit de gegeven cijfers blijkt, niet meer dan een *Deutsche Abteilung* in een Nederlandse inrichting. Het personeel van die *Deutsche Abteilungen* bestond uit Duitse toezichhouders die aanvankelijk gebruik maakten van de diensten van de normale Nederlandse bewakers. Trouwens, gevangenen werden in eerste instantie ook wel in de cellen van politiebureaus opgesloten en ook daar moest door het normale

¹ M. J. E. M. Steijns in *Gedenkboek Gijzelaarskamp Haaren*, p. 158.